

enim unicuique homini datur ad exercitium unus bonus et alter malus angelus; ita singulis gentibus duo spiritus praepouuntur, unus bonus, et alter malus. Sed in hoc non est minor dubitatio. Constat enim quod Angelus Danieli loquens, bonus Angelus erat. Quomodo autem sibi efficaciter tot diebus malus angelus restitisset, nisi justam causam haberet, non potest dici. Quod si justam habebat, etiam impossibile erat illam resistantiam multo magis per bonum Angelum fieri. Et ideo dicendum est cum Gregorio (lib. 17 Moral., cap. 7), quod uterque bonus Angelus fuit: quod etiam magis litterae consonat, quae in eadem locutionis serie Principem Persarum nominat, et Michaelem Principem Judaeorum, quem constat bonum Angelum esse. Haec autem pugna sic intelligenda est secundum Gregorium. Cum enim iudicia Dei sint abyssus multa, profunditatem iudiciorum ejus, Angeli comprehendere non possunt: et ideo quid unicuique genti vel homini debeatur secundum dispositionem divinam: non semper intelligunt, nisi eis reveletur. Contingit autem quandoque quod in diversis gentibus inventiantur diversa merita, secundum quorum diversitatem videtur quod una gens alteri subesse debeat, vel ab ejus dominio liberari, sicut tunc in Judaeis erat: quia Danielis oratio, quantum in se erat, liberationem populi merebatur; sed peccata populi, et etiam utilitas quam Judaei faciebant in regno Persarum, dum per eos Dei notitia diffundebatur, erant in contrarium. Et quia unusquisque Angelus secundum officium suum, ad examen divinae scientiae referebat merita sibi subditorum, ideo relatio contrariorum meritorum per diversos Angelos facta, sententiam divinam expectantes, pugna inter Angelos vocatur; et eorum concordia est in divina illuminationis perceptione, per quam de divina voluntate instruuntur: hoc enim omnes concorditer volunt quod percipiunt Deum velle; unde dicitur Job 13, de Deo, quod facit concordiam in sublimibus.

Ad primum ergo dicendum, quod, secundum Philosophum in 9 Ethic. (cap. 6), amicitiae vel concordiae non repugnat diversitas opinionum, sed solum diversitas voluntatum: unde talis pugna quae est secundum iudicia ex diversis meritis sumpta, non obstat unitati caritatis, cum voluntas eorum sit una, ut divina scilicet providentia expleatur.

Ad secundum dicendum, quod non est inconveniens contrariarum causarum utramque aliquid iustitiae habere; et secundum hoc utraque a bono defendi potest; et praecipue expectando divinam sententiam.

Ad tertium dicendum, quod ordo praelationis Angelorum perficitur per illuminationes divinitus receptas; et ideo ea recepta, unus alteri non obstat.

Ad quartum dicendum, quod quamvis in Angelis non possit esse falsa opinio, potest tamen in eis esse quorundam nescientia, ex hoc quod intellectus eorum propter potentialitatem admixtam, non omnino terminatur ad unum; et secundum quod eorum quae nesciunt, cognitionem a Deo vel superioribus Angelis expectant, interrogare in Scriptura dicitur. Quia tamen ei quod nesciunt, per iudicium non adhaerent, ideo falli non possunt; sed secundum contrarietatem rerum quae in iudicium divinum veniunt, contrarietates inter eos memorantur.

ARTICULUS VI.

Utrum ordines durabunt post diem iudicii.

Ad sextum sic proceditur. 1. Videtur quod ordines post diem iudicii non durabunt. Dicitur enim 1 Corinth. 13, quod cum Christus tradiderit regnum Deo et Patri, evacuabit omnem Principatum et Potestatem. Hoc autem erit in resurrectione. Ergo videtur quod eadem ratione alios ordines evacuabit.

2. Praeterea, quidam ordines actum proprium habent in directione divinorum; sicut Principes, ut praesint regnis et provinciis; et Angeli, ut custodiant homines. Sed ista ministeria cessabunt post diem iudicii. Ergo et ordines.

3. Praeterea, major perfectio erit in Angelis quam in corporibus inferioribus. Sed in corporibus post diem iudicii non erit actio, quia cessabit motus primi mobilis, et hoc propter perfectionem universi. Ergo multo minus in Angelis. Sed hierarchia est scientia et actio. Ergo non erunt hierarchiae et ordines post diem iudicii.

4. Praeterea, post diem iudicii, Angeli in cognitione non proficient. Sed per purgationem et illuminationem superiorum inferiores proficiunt in cognitione, ut dicitur est. Ergo non erit illuminatio et purgatio; et ita nec hierarchiarum et ordinum distinctio.

Sed contra, homines assumuntur ad ordines Angelorum. Sed frustra esset tam distincta et ordinata assumptio, si completo numero electorum, ordinata distinctio esse desineret. Ergo videtur quod ordines post diem iudicii remanebunt.

Praeterea, ad distinctionem ordinum duo concurrunt, scilicet gradus naturae et distantia gratiae. Sed utrumque remanebit post diem iudicii. Ergo et ordinum distinctio.

Solutio. Respondeo dicendum, quod distinctio ordinum et hierarchiarum caelestium potest considerari vel quantum ad essentialia hierarchiae et ordinis, et sic semper erit, quia semper manebunt distincti gradus naturae in Angelis et diversae sortes gloriae et etiam actiones hierarchiae, quia unus alium illuminabit, purgabit, et perficiet: vel quantum ad actum consequentem, secundum quod mediantibus ordinibus Angelorum homines reducuntur in Deum; et quantum ad hoc praelatio ordinum cessabit, cessante statu viatorum.

Et per hoc patet responsio ad primum: quia secundum hoc ultimum intelligitur auctoritas.

Ad secundum dicendum, quod actus essentialis ordinum est principaliter in receptione divini luminis, et consequenter in transfusione ejusdem in inferiores; sed quod hoc ordinetur ad reductionem hominum viatorum, accidit ipsis ordinibus; unde cessante statu viae, non oportet quod cesset distinctio ordinum. Nihilominus tamen remanebit modus recipiendi divinum lumen, proportionatum statui viatorum reducendorum, si essent.

Ad tertium dicendum, quod actio corporum quae est per motum, tollitur, quia motus cessabit et omnis imperfectio evacuabitur; sed actio quae est sine motu, manebit: semper enim solum illuminabit inferioriorem aera: ita etiam et actiones hierarchiae, quae sine motu sunt, post diem iudicii remanebunt.

Per hoc etiam patet responsio ad quartum: quia si non sit illuminatio et purgatio ordinata ad quorundam novorum cognitionem per modum profectus et motus eujusdam, erit tamen continuatio illuminationis, secundum quod inferiores in lumine superiorum, rationes secretorum divinarum co-gnoscent.

Expositio secundae partis textus.

Dicit enim Isaias ex persona Angelorum... Quis est iste qui venit de Edom, inunctis vestibus de Bosra? Hanc quaestionem Dionysius (in fin. cap. 4 cael. Hier. (1)) dicit esse superiorum Angelorum expectantium ab ipso Christo illuminari de secretis mysteriis suae incarnationis: non tamen ipsi Christo quaestionem proponunt, sed sibi invicem, ad significandum reverentiam eorum ad Christum; sicut

(1) Non, sicut prius, lib. de cael. Hier., cap. 4 in fine... §. 3. (Ex edit. P. Nicolai).

Post considerationem de Angelis habitam, agitur de aliarum rerum creatione, et praecipue de operum sex dierum distinctione.

Haec de angelicae naturae conditione dicta sufficient. Nunc superest de aliarum quorundam rerum creatione, ac praecipue de operum sex dierum distinctione, nonnulla in medium proferre. Cum Deus in sapientia sua angelicos condidit spiritus, alia etiam creavit, sicut ostendit supra memorata Scriptura Genes. quae dicit (cap. 1), in principio Deum creasse caelum, id est Angelos, et terram, scilicet materiam quatuor elementorum adhuc confusam et informem, quae a Graecis dicta est *chaos*; et haec fuit ante omnem diem. Deinde elementa distincti, et proprias atque distinctas species singulis rebus secundum genus suum dedit: quae non simul, ut quibusdam sanctorum patrum placuit, sed per intervalla temporum ad sex volumina dierum, ut aliis visum est, formavit.

Quod sancti tractatores videntur super hoc quasi adversa tradidisse, aliis dicentibus omnia simul facta in materia et forma, aliis per intervalla temporum.

Quidam namque sanctorum patrum, qui verba Dei atque aera excellenter scrutati sunt, super hoc quasi adversa scripserunt. Alii quidem tradiderunt, omnia simul in materia et forma fuisse creata: quod Augustinus (super Gen. lib. 1, cap. 13), fuisse videtur. Alii vero hoc magis probaverunt atque asseruerunt, ut primum materia rudis atque informis, quatuor elementorum commixtionem atque confusionem tenens, creata sit; postmodum vero per intervalla sex dierum ex illa materia rerum corporalium genera sint formata secundum species proprias. Quam sententiam Gregorius (32 Moral. cap. 40), Hieronymus, Boetius, alique plures commendant ac praeferrunt. (Quae quidem etiam Scripturae Genesios, unde prima hujus rei cognitio ad nos manavit, magis congruere videtur.

Quod per intervalla temporis res corporales conditae sunt.

Secundum hanc itaque traditionem, ordinem atque modum creationis formationisque rerum inspicimus. Sicut supra memoratum est, in principio creavit Deus caelum, id est angelicam naturam, sed adhuc informem, ut quibusdam placet, et terram, id est illam confusam materiam quatuor elementorum, quam nomine terrae, ut ait Augustinus de Gen. contra Manichaeos (lib. 1 cap. 7), idem appellavit Moyses, quia terra inter omnia elementa minus est speciosa. Et illa inanis erat et incomposita, propter omnium elementorum commixtionem. Eandem etiam vocat abyssum, dicens: « Et tenebrae erant super faciem abyssi: » quia confusa erat et com-

discipuli mutuo disputantes determinationem magistri expectant.

Quid est quod illi (1) nesciant qui scientem omnia sciunt? Hoc, sicut dicit Magister, potest intelligi de his quae ad beatitudinem pertinent: vel etiam quia nihil est ad cuius cognitionem: medium illud non sufficiat, scilicet divina essentia: unde non est ex defectu ejus ut aliquid lateat ipsam videntem, sed ex defectu videntis, qui ipsam perfecte non comprehendit. Quanto autem intellectus videntis perspicacior est, tanto plura in ipsa videt; ad altiorem autem perspicacitatis gradum non nisi dono ipsius Dei visi ascendit: quod quidem non communicat necessitate, sed voluntate: et ideo dicitur illud speculum voluntarium esse, ut in se hoc solum quod vult ostendat.

(1) Al. ibi.

DISTINCTIO XII.

mixta, specie distincta carens. Eadem etiam materia informis dicta est aqua, super quam ferebatur Spiritus Domini sicut superfertur fabricandis rebus voluntas artificis, quia subiacebat bonae voluntati Creatoris quod formandum perficiendumque inchoaverat; qui sicut dominus et conditor praesertim fluitanti et confusae materiae, ut distingueret per species varias quando vellet et sicut vellet. Haec ideo dicta est aqua, quia omnia quae in terra nascuntur, sive animalia sive arbores vel herbae, et similia, ab humore incipiunt formari atque nutrir. In omnibus vocabulis vocata est illa informis materia, ut res ignota notis vocabulis insinuetur imperitoribus, et non uno tantum. Nam si uno tantum significaretur vocabulo, hoc esse putaretur quod consueverant homines in illo vocabulo intelligere. Sub his ergo nominibus significata est materia illa confusa et informis, quae nulla specie certi aut tractari poterat, id est nominibus visibilibus rerum quae inde futurae erant, propter infirmitatem parvulorum, qui minus idonei sunt invisibilia comprehendere. Et tunc erant tenebrae, id est lucis absentia. Non enim tenebrae aliquid sunt, sed ipsa lucis absentia: sicut silentium non aliqua res est; sed ubi sonus non est, silentium dicitur: et nuditas non aliqua res est; sed in corpore ubi tegumentum non est, nuditas dicitur: sicut et inanitas non est aliquid; sed inanis dicitur esse locus ubi non est corpus, et inanis absentia corporis.

Quo sensu tenebrae dicuntur non esse aliquid, et quo dicuntur esse aliquid.

Attende, quod hic Augustinus tenebras dicit non esse aliquid, cum alibi tenebrae inter creaturas ponantur, quae benedicunt Dominum: unde dicitur (Dan. 3, 72): « Benedicite lucem et tenebras Dominum. » Ideoque sciendum est, tenebras diversis modis accipi: scilicet vel pro lucis absentia, qualiter supra accepit Augustinus, juxta quam acceptionem non sunt aliquid; vel pro aere obscuro sive aeri obscura qualitate; et secundum hoc aliqua res creata sunt. Ideo ergo dicit tenebras tunc fuisse super faciem abyssi, quia nondum erat lux: quae si esset, superesset et superfunderetur. Sed nondum lucis gratia opus suum Deus venustaverat, quae postea in primo die facta est.

Duo hic consideranda sunt: quare illa materia confusa, sit dicta informis; et ubi ad esse prodierit, quantumque in altitudinem ascenderit.

De qua prius quam tractemus, duo nobis discutienda occurrunt. Primum quare illa materia confusa informis dicitur: an quia omni forma careat, an propter aliquid. Secundum ubi ad esse prodierit, et quantum in altum ascenderit. Ad illud vero quod primo positum est, breviter respondentes, dicimus, illam primam materiam non ideo dictam fore in-

formem quod nullam formam omnino habuerit: quia non aliquid corporeum tale existere potest quod nullam habeat formam; sed ideo non absurde informem appellari posse dicimus, quia in confusione et permutatione quadam subsistens, nondum pulchram aptaque (1) et distinctam receperat formam, qualem modo certissimus. Facta est ergo illa materia in forma confusionsis ante formam dispositionis. In forma confusionsis prius omnia corporalia materialiter simul et semel sunt creata, postmodum vero in forma dispositionis sex diebus sunt ordinata. Ecce absolutum est quod primo in discussione propositum fuit, scilicet quare illa materia dicatur informis.

Hic ad id quod secundo quaerebatur, respondet.

Nunc superest quod secundo proponebatur, explicare, ubi scilicet illa materia subsistit, et quantum in altitudine porrigebatur. Ad quod, nil temere asserentes, dicimus, quod illa prima rerum omnium moles quando creata est, ibidem ad esse videtur prodidisse ubi nunc formata subsistit. Eratque terrae hoc elementum in uno loco eodemque medio subsistens, ceteris tribus in una confusione permixtis, eisdemque circumquaque in modum cuiusdam nebulae expansionis (2) ita obvolutum erat, ut apparere non posset quod fuit. Illa vero tria in una permutatione confusa circumquaque suspensa, eoque in altum porrigebantur, quousque nunc summata corporeae naturae pertingit; et sicut quibusdam videtur, ultra tectum firmamenti extendebatur illa moles: quae in inferiori parte spissior atque grossior erat; in superiori vero rarior et levior atque subtilior existebat. De qua rationi substantia putant quidam fuisse aquas quae super fir-

(1) *Al.* apertamque.

(2) *Al.* oppansis: item oppressis.

Divisio textus.

In parte praecedenti determinavit Magister (1) de natura pure corporali, quantum pertinet ad Theologi considerationem, scilicet secundum quod a Deo in operibus sex dierum primitus instituta est. Dividitur autem in partes tres: in prima determinat institutionem corporalis naturae, quantum ad opus creationis; in secunda quantum ad opus distinctionis, 13 dist., ibi: *Prima autem (2) distinctionis operatio fuit formatio lucis*; in tertia quantum ad opus ornatu, 14 dist., ibi: *Sequitur: Dixit Deus: Fiant luminaria in firmamento caeli*. Prima in duas: in prima determinat de opere creationis secundum se; in secunda per comparisonem ad alia opera, ibi: *Nunc superest ut dispositionem illam qualiter perfecta sit ordine persequamur*. Prima in duas: in prima ponit diversas opiniones de opere creationis; in secunda sequitur propositum secundum alteram illarum, ibi: *Secundum hanc itaque traditionem, ordinem atque modum creationis formationisque rerum inspiciamus*. Circa primum duo facit: primo dicit de quo est intentio, et tangit opinionum diversitatem; secundo explicat eas, ibi: *Quidam namque sanctorum patrum. . . super hoc quasi adversa scripsisse videntur*.

Secundum hanc utique traditionem, ordinem atque modum creationis formationisque rerum inspiciamus. Hic prosequitur opus creationis secundum alteram dictarum opinionum; et circa hoc duo facit: primo manifestat creationem materiae primo

(1) *Fortè suppleendum* de natura pure spirituali; in parte ista determinat de natura corporali etc.

(2) *Al.* Hierarchiarum distinctionis etc.

mamentum esse dicuntur. Talis fuit mundi facies in principio, prius quam reciperet formam vel dispositionem.

Ostenso qualis fuit mundi facies in ipso per mordia, incipit prosequi operum sex dierum distinctionem.

Nunc superest ut dispositionem illam qualiter perfecta sit ordine prosequamur. Sex diebus, sicut docet Scriptura Genesis, distincti Deus et in formas redegit proprias cuncta quae simul materialiter fecerat: perfectique opus suum die sexto, et sic demum die septimo requievit ab omni opere; idest, cessavit novam creaturam facere. Sex enim diebus sex rerum genera distincti, nihilque postea fecit quod in aliquo illorum non contineatur. Operatus est tamen postea, sicut Veritas in Evangelio (Joan. 3 17), ait: *a Pater meus operatur usque nunc, et ego operor illud*.

De quatuor modis divinae operationis.

Quatuor enim modis, ut ait Aletius (1) super Gen. (cap. 1), operatur Deus. Primo in Verbo, omnia disponendo. Secundo in materia informi quatuor elementorum, de nihilo eam creando: unde (Fedi 48, 1) *a Qui vivit in aeternum, creavit omnia simul; omnia scilicet elementa, vel omnia corpora materialiter simul creavit*. Tertio per opera sex dierum varias distincti creaturas. Quarto ex primordialibus seminibus non integritate oriuntur naturae, sed notae saepius reformantur, ne pereant.

(1) An in lib. super Gen. ejus in recensendis illius operibus editis Trithemius meminit? Sed jam inter illa non extat, nec proinde a Possentino in Apparatu sacro relinquitur. Nonnullae tantum in Genesis interrogationes reliquae sunt; in quibus nihil tale quam quod hic indicatur (*Ec. edit. P. Nicolai*).

creatae quantum ad nomen quo in Scripturis nominatur; secundo quantum ad ipsius conditionem, ibi: *De qua prius quam tractemus, duo nobis discutienda occurrunt*.

Circa primum duo facit: primo manifestat propositum; secundo dubitationem excludit, ibi: *Attende quod hic dicit Augustinus, tenebras non esse aliquid*.

De qua prius quam tractemus, duo nobis discutienda sunt. Hic ostendit materiae primo creatae conditionem: et primo quantum ad formam; secundo quantum ad locum, ibi: *Nunc superest quod secundo proponebatur explicare (1)*.

Nunc superest ut dispositionem illam qualiter perfecta sit, ordine prosequamur. Hic determinat de opere creationis per comparisonem ad alia opera; et circa hoc duo facit: primo ponit operis universalitatem; secundo ponit divinarum operum distinctionem, ibi: *Quatuor enim modis. . . operatur Deus*.

QUAESTIO I.

Circa partem istam quinque quaeruntur: 1.º utrum omnium corporaliū sit una materia; 2.º utrum omnia corpora sint simul creata in speciebus suis distincta; 3.º si simul distinctionem receperunt, quomodo accipiendi sunt dies qui in principio Genesis numerantur; 4.º si non simul distincta sunt, qualis fuit illa informis materia; 5.º de numero quatuor coaevalorum.

(1) *Al.* Quia secundo etc.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum omnium corporaliū sit eadem materia.
(1 p., qu. 66, art. 2; et opus. 9, cap. 34; et 2 contra Gent., cap. 26.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod omnium corporaliū sit materia una. Quorumcumque enim est forma unius rationis, eorum est una materia communis, eo quod proprius actus in propria potentia fit, ut dicit Philosophus (2 de Anim., text. 26). Sed forma corporeitatis est unius rationis in omnibus corporibus. Ergo videtur quod una materia sit superiorum et inferiorum corporum.

2. Praeterea, in littera dicitur, quod ex materia informi primo creata omnia corpora, in formas distinctas formata sunt per opus distinctionis et ornatu. Ergo omnium corporum est una materia.

3. Praeterea quorumcumque est resolutio actu vel intellectu in unum et idem sicut in subjectum primum, eorum est materia una. Sed omnia corpora sunt hujusmodi. Ergo etc. Probatio mediae. Illud in quo stat ultima resolutio omnium, est simplex materia sine aliqua forma: quia quando invenitur aliqua forma in materia, contingit ulterius resolvere. Sed in materia quae est sine omni forma, non est aliqua diversitas: quia principium distinctionis materiae est ex parte formae. Ergo omnium corporum resolutio stat in uno ultimo.

4. Praeterea, Philosophus in 1 Phys. (text. 79 et 80), unam tantum materiam primum ponit. Cum ergo in illo lib. de mobili in communi determinatur, videtur quod omnium corporum mobilium sit una materia.

5. Praeterea, secundum Philosophum in 2 Met. (text. 11), necesse est imaginari materiam in re mota. Ergo quaecumque conveniunt in aliquo motu, videntur in materia convenire. Sed loci mutatio communis est superioribus et inferioribus corporibus. Ergo et materia.

Sed contra, quorumcumque non est una potentia, nec una materia: quia sicut forma est actus, ita materia est potentia. Sed corporum inferiorum et superiorum non est potentia eadem: quia, secundum Philosophum (in 11 Metaph., text. 3, et in 8, text. 4), in inferioribus est potentia ad esse, sed in superioribus tantum ad ubi. Ergo videtur quod non eorum tantum sit una materia.

Praeterea, in quocumque invenitur aliquid, oportet invenire illud a quo nunquam separatur. Sed materia prima quae est in inferioribus, nunquam separatur a privatione formae: quia quocumque est sub forma una, adiungitur sibi privatio formae alterius; privatio autem adjuncta materiae, inducit corruptibilitatem. Ergo videtur quod materia prima inferiorum corporum non invenitur in corporibus caelestibus per suam naturam incorruptibilibus.

Solutio. Respondeo dicendum, quod super hoc invenitur duplex philosophorum opinio, quarum utraque sectatores habet. Avicenna enim (Suff. lib. 1, cap. 3, circ. med.), videtur ponere unam materiam esse omnium corporum, argumentum ex ratione corporeitatis assumens, quae cum sit unius rationis, una sibi materia debetur. Hanc autem positionem Commentator improbare intendit in princ. Caeli et Mundi et in pluribus aliis locis, ex eo quod cum materia, quantum in se est, sit in potentia ad omnes formas, nec possit esse sub plu-

S. Th. Opera omnia. V. 6.

ribus simul, oportet quod secundum quod est sub una invenitur in potentia ad alias. Nulla autem potentia passiva invenitur in natura cui non respondeat aliqua potentia activa, potens eam in actu reducere; alias talis potentia frustra esset. Unde cum non invenitur aliqua potentia naturalis activa quae substantiam caeli in actum alterius formae reducat, quia non habet contrarium, sicut motus ostendit, quia motui naturali ejus, scilicet circulari, non est aliquid contrarium, ut dicitur in 1 Caeli et Mundi (text. 20), oportet quod in ipso nihil invenitur de materia prima inferiorum corporum. Nec potest dici, quod materiae prout est sub forma caeli, tota potentia terminetur, ita quod nihil remaneat in eadem potentia ad aliam formam; non enim terminatur potentia nisi per ademptionem (1) formae, ad quam erat in potentia; unde, cum materia prima secundum se considerata sit in potentia ad omnes formas naturales, non poterit tota ejus potentia terminari nisi per ademptionem (2) omnium formarum. Non enim una forma recepta in materia (etiam si sit nobilior et magis perfecta) tollit potentiam ad formam aliam minus nobilem; materia enim sub forma ignis existens, adhuc remanet in potentia ad formam terrae. Unde etsi forma caeli sit nobilissima, nihilominus tamen, recepta in materia prima, non terminabit totam potentiam ejus, nisi simul cum ipsa recipiantur omnes aliae formae; quod est impossibile. Et praeterea si poneretur quod forma caeli per suam perfectionem, totam materiae potentiam terminaret, adhuc oporteret quod materia stans sub forma elementari, esset in potentia ad formam caeli, et reduceretur in actum per actionem virtutis caelestis; et ita caelum esset generabile et corruptibile. Et ideo ipse vult, quod nullo modo in materia conveniant superiora et inferiora corpora: et hoc videtur probabilius, et magis consonum dictis Philosophi (12 Metaph., text. 10). Nec dico, sicut quidam dicunt, quod conveniunt in materia, si sumatur pro fundamento primo, quod nec est album nec est nigrum, ut dicitur in 1 Metaph. (text. 16), sed differunt in materia, secundum quod materia determinatur per motum: diversitas enim motus est signum diversitatis materiae, et non causa, sed e converso: quia motus est actus existens in potentia; unde oportet quod ubi invenitur una materia per essentiam, invenitur potentia respectu ejusdem motus, secundum quod materia est in potentia ad plura.

Ad primum ergo dicendum, quod corporeitas secundum intentionem logicam univoce in omnibus corporibus invenitur; sed secundum esse considerata, non potest esse unius rationis in re corruptibili et incorruptibili: quia non similiter se habent in potentia essendi, cum unum sit possibile ad esse et ad non esse, et alterum non: et per modum istum dicit Philosophus in 10 Metaph. (text. 27), quod de corruptibili et incorruptibili nihil commune dicitur, nisi communitate nominis; et per hoc Commentator ibidem hanc rationem solvit.

Ad secundum dicendum, quod sicut omnes res, prout modo sunt in suo complemento, dicuntur unus mundus, vel unum universum; ita etiam,

(1) *Al.* ademptionem.

(2) *Al.* adoptionem.

prout erant informes ex defectu ultimi complementi, dicebantur una materia informis; non quidem per continuitatem, tanquam omnia ex una materia numero facta sint.

Ad tertium dicendum, quod secundum Avicenam (Suff. lib. 2, cap. 85), non est quaerenda differentia per aliquos actus nisi in illis quae in una potentia conveniunt: species enim quae conveniunt in una potentia generis, distinguuntur specificis differentis; sed ipsae differentiae quae non conveniunt in genere, sic quod genus sit pars essentiae earum, seipsis distinguuntur: similiter etiam genera generalissima non dividuntur aliquibus differentis, sed seipsis: similiter etiam composita quae conveniunt in materia distinguuntur per formas diversas; sed diversae materiae seipsis distinguuntur secundum analogiam ad diversos actus, prout in eis diversa ratio possibilitatis invenitur.

Ad quartum dicendum, quod Philosophus in libris Phys. nondum probaverat esse quintam essentiam, quod in principio Caeli et Mundi demonstrat; et ideo in libris Phys. nihil determinat de his quae sunt propria illi essentiae, propter quod etiam tractatum de infinito replicat, ut Commentator in 1 Caeli et Mundi recitat.

Ad quintum dicendum, quod sicut in 1 de Gen. (cap. 3, post med.) dicitur, materia est immediate subjectum generationis et corruptionis; aliorum autem motuum per prius et posterius, tanto plus quanto illud secundum quod est mutatio, maiorem perfectionem motus praesupponit; et ideo in illis tantum est unitas materiae primae quae in generatione et corruptione conveniunt, et per consequens etiam illa quae conveniunt in tribus motibus, scilicet augmento et diminutione et alteratione, secundum quod augmentum et diminutio non est sine generatione et corruptione, quae etiam alterationis terminus est. Sed loci mutatio, ut in 8 Phys. probatur, est maxime perfecta, quia nihil variat de eo quod est intraneum rei; unde subjectum huius motus est ens completum in esse primo, et in omnibus proprietatibus intraneis rei; et talis motus convenit corpori caelesti; et ideo materia ejus est sicut subjectum completum in istis inferioribus, ut dicit Commentator in lib. de substantia Orbis; unde remanet communis materiae secundum analogiam tantum.

ARTICULUS II.

*Utrum omnia sint creata simul,
et distincta per species.*

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod omnia sint simul creata, et distincta per species. Primo per hoc quod habetur Eccl. 18, 1: *Qui vivit in aeternum, creavit omnia simul.*

2. Praeterea, magis distat spiritualis et corporalis creatura, quam duae corporales. Sed spiritualis et corporalis simul facta esse ponuntur. Ergo multo fortius omnes corporales.

3. Praeterea, ut dicitur Deut. 32, 4, *Dei perfecta sunt opera; nec potest esse ratio quare perfectio ad tempus differretur, quam creatura per se consequi non poterat, nec ab alio nisi a Deo.* Cum ergo creaturae secundum suas perfectiones in species distinguantur, videtur quod a principio sub distinctione specierum creata sint omnia.

4. Praeterea, opus creationis divinam potentiam manifestat. Sed potentiam agentis minus demonstrat effectus successive completus quam subito in sua perfectione productus. Ergo videtur quod a principio omnia simul distincta sint (1).

5. Praeterea, constat quod Deus totum opus unius diei in uno momento produxit. Ergo videtur ridiculum dicere, quod in toto die ab operando cessaverit usque ad principium alterius diei, quasi ex opere lassatus. Ergo videtur quod non per successiones dierum creaturae distinctae sint, sed a principio creaturam.

6. Praeterea, partes universi dependent ab invicem, et praecipue inferiores a superioribus. Sed eorum quae dependent ab invicem, unum non est sine altero. Ergo videtur inconveniens dici quod primo fuerit aqua et terra, et postmodum stellae factae sint.

7. Sed contra, Augustinus dicit (super Genes. ad litteram, lib. 2, cap. 3), quod major est huius Scripturae auctoritas quae habetur in principio Genesis, quam omnis humani ingenii perspicacitas. Sed ibi scriptum est, per senarium dierum creaturas distinctas esse. Ergo videtur quod ita necessarium sit ponere.

8. Praeterea, natura imitatur operationem Creatoris. Sed in operatione naturali est processus de imperfecto ad perfectum. Ergo videtur quod etiam in operatione Creatoris; et ita videtur quod non omnia simul distincta sint in ipso creationis principio.

Solutio. Respondeo dicendum, quod quae ad fidem pertinent, dupliciter distinguuntur. Quaedam enim sunt per se substantia fidei, ut Deum esse trinum et unum, et huiusmodi: in quibus nulli licet aliter opinari; unde Apostolus ad Gal. 1, dicit, quod si Angelus Dei aliter evangelizaverit quam ipse docuerat, anathema sit. Quaedam vero per accidens tantum, in quantum spiriit sancto dictante promulgatae esse: quae quidem ignorari sine periculo possunt ab his qui Scripturas scire non tenentur, sicut multa historialia: et in his etiam sancti diversa senserunt, Scripturam divinam diversimode exponentes. Sic ergo circa mundi principium aliquid est quod ad substantiam fidei pertinet, scilicet mundum incepisse creatum, et hoc omnes sancti concorditer dicunt. Quo autem modo et ordine factus sit, non pertinet ad fidem nisi per accidens, in quantum in Scriptura traditur, ejus veritatem diversa expositione sancti salvantes, diversa tradiderunt. Augustinus enim vult (lib. 1 sup. Gen., cap. 3, et lib. 11 de Civit. Dei, cap. 9), in ipso creationis principio quasdam res per species suas distinctas fuisse in natura propria, ut elementa, corpora caelestia, et substantias spirituales; alia vero in rationibus seminalibus tantum, ut animalia, plantas, et homines, quae omnia postmodum in naturis propriis producta sunt in illo opere quo post senarium illorum dierum Deus naturam prius conditam administrat; de quo opere Joan. 3, 17, dicitur: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor; nec in distinctione rerum attendendum esse ordinem temporis, sed naturae et doctrinae.* Naturae, sicut sonus praecedit tantum naturam, sed non tempore; et ita quae naturaliter priora sunt, prius facta memoran-

(1) *Al. additur creata.*

tur, sicut terra prius quam animalia, et aqua prius quam pisces, et sic de aliis. Doctrinae vero ordine, sicut patet in doctibus geometriam: quamvis enim partes figurae sine ordine temporis figuram constituant, tamen geometria docet constitutionem fieri protrahendo lineam post lineam; et hoc fuit exemplum Platonis, ut dicitur in principio Caeli et Mundi. Ita etiam et Moyses rudem populum de creatione mundi instruens, per partes divisit quae simul facta sunt. Ambrosius (1) vero (lib. 1 Hexameron, cap. 7), et alii sancti (2) ponunt ordinem temporis in distinctione rerum servatum: et haec quidem positio et communior, et magis consona videtur litterae quantum ad superficiem; sed prior est rationalior, et magis ab irrisione infidelium sacram Scripturam defendens: quod valde observandum docet Augustinus super Genes. ad litt., libro 1, cap. 19, ut sic Scripturae exponantur, quod ab infidelibus non irridantur; et haec opinio plus mihi placet; tamen utramque sustinendo, ad omnia argumenta respondendum est.

Ad primum ergo dicendum est, quod secundum Gregorium (loc. cit.), dicuntur omnia simul creata per substantiam materiae, et non per speciem formae; vel etiam in sui similitudine, sicut anima rationalis, quae Angelis similis est, non ex materia propaganda.

Ad secundum dicendum, quod corporalia omnia communicant in materia, sive sit una, sive plures: et quia materia non praecedit compositum, ideo ut ordo temporis ordini naturae reponderet, prius facta est materia corporalis, et deinde per formas distincta. Non autem corporalis natura ex spirituali producitur vel sicut ex materia, vel sicut ex efficiente; et ideo non est similis ratio.

Ad tertium dicendum, quod sicut creatura non habet esse ex se, ita nec perfectionem: et ideo ad utrumque ostendendum, voluit Deus ut creatura prius non esset, et postmodum esset; et similiter prius esset imperfecta, et postmodum perfecta.

Ad quartum dicendum, quod in creatione non tantum debet ostendi potentiae virtus; sed etiam sapientiae ordo, ut quae prius natura sunt, prius etiam insituantur.

Ad quintum dicendum, quod ad ostendendum diversam distinctiorum naturam, voluit Deus ut unicuique rerum distinctioni dies unus responderet, et non ex aliqua necessitate vel lassitudine agentis.

Ad sextum dicendum, quod non est eadem natura rei iam perfectae, et prout est in suo fieri; et ideo quamvis natura mundi completi hoc exigat ut omnes partes essentialis universi sint simul, potuit tamen aliter esse ab ipsa mundi factione; sicut in homine perfectio non potest cor esse sine aliis partibus; et tamen in formatione embryonis, cor ante omnia membra generatur.

Ad septimum dicendum, quod auctoritati Scripturae in nullo derogatur, dum diversimode exponitur, salva tamen fide: quia majori veritate eam Spiritus sanctus fecundavit quam aliquis homo advenire possit.

(1) *Al. Gregorius.*

(2) Sic enim Ambrosius in Hexameron lib. 1, cap. 7 et 8, Basilius in Hexameron homil. 2, Chrysostomus etiam hom. 2 in Gen. etc. Gregorius lib. 32 Moral., cap. 9. *Quoad Gregorium jam notaverat ad marginem editio Veneta an. 1595 (Ex edit. P. Nicolai).*

Ad octavum dicendum, quod hoc est ex imperfectione creaturae quod ex imperfecto ad perfectionem operando venit; quae proculdubio ultimam perfectionem daret, quantumcumque posset, servata tamen operis conditione: et ideo non oportet quod in hoc, divinum opus operationi creaturae sit simile.

ARTICULUS III.

*Utrum distinctio dierum salvetur secundum
expositionem Augustini.*

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod secundum expositionem Augustini (super Gen. ad litt., lib. 1, cap. 5 et 4), dierum distinctio non salvetur. Dies enim nominat quoddam tempus. Sed in rerum formatione, secundum Augustinum, non fuit successio temporis. Ergo nec salvata est distinctio dierum.

2. Praeterea, cum dies ponat illuminationem quamdam, oportet quod dies intelligatur vel secundum illuminationem lucis corporalis, vel intellectuales. Sed non secundum lucem corporalem, quia hoc non facit dies nisi in pluribus revolutionibus, quae successione temporum complentur: nec iterum secundum lucem intellectualem, quia lux intellectualis creata non influit per modum irradiationis ad creationem rerum; sed ratio diei requirit irradiationem aliquam. Ergo videtur quod dies illi non convenienter assignentur.

3. Praeterea, in illuminatione spirituali non est invenire diversas partes. Sed diei assignantur diversae partes, scilicet mane et vespere. Ergo videtur quod non possint intelligi dies illi secundum illuminationem lucis spiritualis.

4. Si dicatur, quod mane huius diei est secundum cognitionem rerum in Verbo, vespere autem secundum cognitionem rerum in propria natura; contra: quia in illo dicitur res cognosci a quo similitudo rei accipitur. Sed Angeli non habent rerum cognitionem per similitudines a rebus acceptas, sed per species a Verbo in eorum mentem influxas. Ergo tantum in Verbo cognoscunt res creatas, et non in propria natura; et sic habent tantum mane, non vespere.

5. Praeterea, ubicumque est res, ibi potest cognosci. Sed res creata habet triplex esse, scilicet in Verbo, et in mente Angeli, et in propria natura, quod significatur secundum Augustinum super Gen. ad litt. (lib. 2, cap. 8), per hoc quod dixit *Fiat quantum ad esse rei in Verbo; Factum est quantum ad esse rei in mente Angeli; Fecit quantum ad esse rei in propria natura.* Ergo huius diei debent tres partes assignari.

6. Praeterea, sicut quilibet dies usitatus habet vespere et mane, ita et meridiem. Ergo sicut assignatur cognitio matutina et vespertina, ita et meridiana.

7. Praeterea, omnes dies debent esse uniformes. Sed primae diei non assignatur mane, quia mane quod post vespere ponitur non potest esse mane a quo incipit primus dies, sed in quod terminatur; septima autem dies ponitur habere mane, ad quod terminatur sexta dies et non vespere. Ergo nec aliis diebus mane simul et vespere assignari debent.

8. Praeterea, de vespere in mane non transitur nisi per noctem. Sed de nocte nulla fit mentio. Ergo insufficienter traditur dierum ordo.

Solutio. Respondeo dicendum, quod secundum Augustinum, illi sex dies sunt unus dies, sex rerum distinctionibus, secundum quas numeratur, simul praesentatus; sicut etiam unum Verbum est quo omnia facta sunt, scilicet Dei Filius; quamvis frequenter legatur: *Dixit Deus*; et sicut illa opera salvantur in omnibus sequentibus quae ex eis propagantur operatione naturae, ita etiam illi sex dies manent in tota successione temporis.

Quomodo autem hoc sit, videndum est. Natura angelica intellectualis est, et lux est; et si proprie lux est, oportet quod ejus illustratio dies dicatur. Angelica autem natura in principio conditionis rerum cognitionem naturae accepit; et sic quodammodo lux intellectus ejus rebus creatis praesentabatur in quantum cognoscebantur; unde ipsa cognitio rerum dies dicitur; et secundum diversa genera cognitorum et ordinem distinguuntur et ordinantur dies: ut in primo die intelligatur formatio spiritualis creaturae per conversionem ad Verbum; in secundo die formatio corporalis creaturae quantum ad superiorem partem, quae firmamentum dicitur; in tertia quantum ad inferiorem partem, scilicet terrae, aquae, et aeris vicini; in quarta superior pars, scilicet firmamentum ornatum; in quinta inferior quantum ad terram. Cum autem Deus sit lux plena, et tenebrae in eo non sint ullae, 1 Joan. 1, cognitio ipsius Dei in se est plena lux; sed quia creatura ex hoc quod ex nihilo est, tenebras possibilitatis et imperfectionis habet, ideo cognitio qua creatura cognoscitur, tenebris admixta est. Potest autem cognosci dupliciter. Vel in Verbo, secundum quod exit ab arte divina: et sic ejus cognitio matutina dicitur: quia sicut mane est finis tenebrarum et principium lucis; ita creatura a Verbo etiam principium lucis sumit postquam prius non fuerat. Cognoscitur etiam prout est in natura propria existens; et talis cognitio dicitur vespertina propter hoc quod sicut vespere est terminus lucis, et tendit in noctem; ita et creatura in se subsistens, est terminus operationis Verbi, quasi facta per Verbum, et de se in tenebras defectus tendens, nisi Verbo portaretur. Nihilominus haec cognitio dies dicitur; quia sicut in comparatione ad cognitionem Verbi tenebrosa est, ita est lux in comparatione ad ignorantiam, quae omnino tenebra est; sicut vita justorum praesens, caliginosa dicitur respectu futurae gloriae, quae tamen lux est in comparatione ad vitam peccatorum: et sic attenditur quaedam circulatio inter mane et vespere, secundum quod Angelus seipsum cognoscens in propria natura, hanc cognitionem retulit ad Verbum sicut ad finem, in quo sequentis operis cognitionem sumpsit in principio: et sic hujusmodi mane est finis diei praecedentis, et congrua est. Et haec quidem expositio subtilis et congrua est, dummodo lux et dies proprie in spiritualibus dicantur, et non metaphorice, ut Augustinus vult super Genes. ad lit. (lib. 4, cap. 25); aliter enim esset expositio mystica, et non litteralis.

Sed quia a pluribus negatur, ideo sustentens cum Augustino quod omnia sunt simul creata et in species distincta, possumus dicere, quod dies accipiuntur secundum illustrationem lucis corporalis; ita tamen quod ordo dierum attendatur secundum ordinem eorum et distinctionem, in quae lux corporalis refugit: sicut enim omnium creaturarum naturalium cognitionem Angeli acceperunt,

ita etiam lux in omnia corporalia se diffundit, ut Dionysius dicit (4 cap. de divin. Nom.), diversimode in diversis recepta, secundum diversitatem recipientium; et ideo sicut Augustinus distinguit sex dies secundum praesentationem lucis spiritualis, quae primo die facta dicitur, sex rerum generibus; ita secundum praesentationem lucis corporalis sex rerum generibus possunt eodem modo sex dies distinguere sine distinctione temporis. Et quia periodus unicuique rei corporali secundum influentiam lucis praefigitur quasi inter duos terminos, cum qualibet virtus corporalis finita sit; ideo illi termini mane et vespere dicuntur, ultra quos virtus rei non extenditur.

Ad primum ergo dicendum, quod dies etiam est pars temporis, et lucis effectus. Distinctio ergo primorum dierum non sumitur ex parte temporis, sed ex parte lucis, secundum quod diversa per lucem declarantur, vel quantum ad cognitionem angelicam, vel quantum ad influentiam lucis corporalis in diversa.

Ad secundum dicendum, quod lux illa et corporalis et spiritualis potest intelligi: et si intelligatur corporalis, dies distinguetur secundum diversa illuminata, et non secundum illuminationis tempus; si autem intelligatur spiritualis, non est per influentiam lucis ad res creandas, sed per fulgorem lucis ad res cognoscendas.

Ad tertium dicendum, quod partes diei secundum lucem spirituales non sunt secundum diversa cognita, sed secundum diversos modos cognitionis ejusdem rei; et sicut dies non sunt successivi, quia Angelus in Verbo simul diversa genera rerum intuetur: ita nec partes diei unius; quia simul videt in Verbo creaturas, et in propria natura.

Ad quartum dicendum, quod non dicitur cognitio vespertina quae est rerum in propria natura ex eo quod ab ipsa rebus species sumant per quas cognoscant; sed quia per species quas a creatione receperunt, res cognoscunt, prout in propria natura subsistunt.

Ad quintum dicendum, quod species rerum primum habent esse in arte divina, quae est Verbum: quod esse significatur cum dicitur: *Dixit Deus, Fiat*; idest, Verbum genuit, in quo erat ut fieret. Secundum esse habent in intelligentia angelica: quod significatur in hoc quod dicitur, *Factum est*, per influentiam Verbi. Tertium esse habent in rebus: quod significatur in hoc quod dicitur, *Fecit*. Et ideo ista triplex distinctio non ponitur in productione lucis spiritualis, nec in formatione hominis, qui etiam intellectualis ponitur. Et sic etiam Angelus triplicem de rebus cognitionem habet, scilicet prout in Verbo sunt, prout sunt in mente ejus, et prout sunt in propria natura. Quamvis autem nunquam cognoscat res in propria natura nisi per species quas habet apud se; tamen differt cognitio qua cognoscit prout sunt in seipso, et prout sunt in propria natura: potest enim intellectus converti ad speciem quam apud se habet, dupliciter: aut considerando ipsam secundum quod est ens quoddam in intellectu; et sic cognoscit de ea quod est intelligibile, vel universale, vel aliquid hujusmodi: aut secundum quod est similitudo rei; et sic intellectus consideratio non sinit in specie, sed per speciem transit in rem, cujus similitudo est: sicut oculus per speciem quae est in pupilla, videt lapidem: et est simile de imagine lapidea,

quae potest considerari secundum quod est res quaedam, vel similitudo rei. Et ita patet quod duae cognitiones dictae differunt: sed utraque est vespertina: quia etiam esse ipsum intellectus Angeli creatura est, et in tenebras defectus tendens, quantum in se est.

Ad sextum dicendum, quod cognitio meridiana non potest esse cognitio creaturae cui defectibilitatis tenebra admixta est, sed cognitio ipsius Dei, qui est plena lux: et ideo in operibus creationis merides non nominatur.

Ad septimum dicendum, quod in prima die, secundum Augustinum (1 super Gen. ad lit., cap. 9, et lib. 4, cap. 22), formatio narratur ipsius intellectualis naturae, cujus cognitio, esse ejus in propria natura naturaliter sequitur: et ideo sui ipsius cognitionem matutinam non habet, sed vespertinam. Similiter et septima dies pertinet ad quietem Dei in seipso ex omnibus operibus quae propter se fecit: et haec quies nullo defectu clauditur; et propter hoc in die illa vespere non nominatur.

Ad octavum dicendum, quod si Angelus, cognitione creaturae accepta, eam in laudem Creatoris non referret, in ipsa creatura sistens, nox in eo fieret; hoc enim esset perverse frui creatura; hoc autem non convenit beatis Angelis, qui per lucem significantur; et ideo in illo dierum senario nox non commemoratur. Vel potest dici secundum aliam viam, quod mane et vespere ponuntur, quia sunt principia diei et noctis. Ibi autem ostenditur institutio principiorum naturae, ex quibus omnia propagata sunt; et ideo ponuntur extrema, relictis mediis.

ARTICULUS IV.

Utrum prima materia fuerit informis.
(1 p., quaest. 116, art. 3.)

Ad quartum sic proceditur. 1. Videtur quod prima materia informis erat. Illa enim materia communis erat omnibus elementis, quia ex illa omnia facta sunt. Sed elementa non conveniunt nisi in materia informi. Ergo prima materia omnino informis erat.

2. Praeterea, Augustinus dicit in lib. Confess. (12, cap. 5), ad Deum loquens: *Docuisti, Domine famulum tuum, quod prius quam ista faceres, non aliquid erat, nec species, nec color etc.; nec tamen omnino nihil erat, quia informitas quaedam erat.* Ergo prima materia omnino forma carebat.

3. Praeterea, si illa materia formam aliquam habebat, aut habebat formam corporis mixti, aut corporis simplicis. Sed non corporis mixti, quia sic esset mixtum prius corporibus simplicibus, quod esset consonum positioni Anaxagorae. Ergo oportet quod haberet formam corporis simplicis; et sic redibit opinio antiquorum Naturalium, qui ponebant unum elementum omnium, vel ignem, vel aquam, vel aerem.

4. Si dicitur, quod non habebat aliquam harum formarum, sed aliam; contra: omne quod generatur, generatur ex suo contrario. Sed ex ista prima materia existente sub forma corporali, facta sunt elementa. Ergo oportet quod habuerit contrarietatem ad elementa quae ex ea facta sunt. Sed contrarietas primorum corporum non potest extendi ultra quaternarium numerum, ut in 2 de Gener. probatur. Er-

go oportuit materiam illam esse sub forma alicujus quatuor elementorum, si fuit sub forma aliqua corporali; et ita unum tantum esset elementum primum: quod improbat Philosophus. Oportuit ergo quod materia illa omnino fuerit informis.

Sed contra, omne esse est a forma. Si ergo materia prima fuit ante rerum distinctionem, oportet quod formam aliquam habuerit.

Praeterea, sicut se habet corpus naturale ad diversas figuras, ita se habet materia prima ad formas substantiales. Sed impossibile est esse aliquod corpus absque omni figura. Ergo impossibile est esse materiam absque omni forma.

Solutio. Respondeo dicendum, quod materia prima dicitur dupliciter: vel ita quod *primum* importet ordinem naturae; vel ita quod importet ordinem temporis. Secundum quod importat ordinem naturae, materia prima est illud in quo ultimo stat resolutio corporum naturalium, quod oportet esse absque omni forma: quia omne subjectum quod habet formam, est divisibile in formam et subjectum formae; et ideo, quia omnis cognitio est per formam, haec materia prima est scibilis, ut dicit Philosophus in 1 Phys. (text. 69), secundum analogiam tantum, prout dicitur illud esse materiam primam quod ita se habet ad omnia corpora sicut se habet lignum ad lectum; et quamvis materia prima sic accepta, non habeat aliquam formam partem essentialis suae, nunquam tamen dividitur ab omni forma, ut probat Avicenna in sua Metaph. (tract. 2, cap. 5); immo quando amittit unam formam, acquirit aliam, secundum quod corruptio unius est generatio alterius; et ideo materia prima sic accepta, non potuit esse duratio ante corpora ex ea formata. Alio modo dicitur materia prima secundum quod *primum* importat ordinem temporis: illud scilicet quod duratione praecessit ordinatam dispositionem partium mundi, qualis nunc cernitur, secundum eos qui ponunt mundum non semper fuisse, nec a principio creationis omnia distincta fore; et sic accipiendo primam materiam, oportuit eam habere aliquam formam.

Sed circa hoc antiqui philosophi diversificati sunt. Quidam enim posterunt eam esse totam sub una forma, ponentes unum elementorum omnium primam materiam esse, vel aliquid inter ea: et ex isto omnia generari constiuntur densitate et raritate. Alii vero posuerunt eam sub pluribus formis, non tamen ordinatis ad invicem, sed quadam confusione permixtis, quae Creatoris operatione ad ordinem et distinctionem reductae sunt; et hoc tamen diversimode posuerunt, ut Philosophus narrat (1 Physic., text. 52, usque ad 44), quod ad praesens non pertinet. Et haec omnes positiones a Philosopho sufficienter improbat sunt.

Moderni etiam in has duas vias dividuntur. Quidam enim ponunt materiam illam primam totam sub una forma creatam; sed ne in antiquum errorem labi videantur, ponunt illam formam non esse unum quatuor elementorum, sed aliquid quod se habet in via ad ea, ut imperfectum ad perfectum; sicut forma embrionis se habet ad animal completum. Sed hoc non potest similiter dici in elementis: quia, secundum Commentatorem (1 Metaph.), prima habitus quae est in materia, est ad formam elementis. Unde non invenitur aliqua forma media inter materiam primam et formam elementis, sicut invenitur nulla media inter materiam primam

et formam animalis; quarum una alteri succedit, quousque ad ultimam perfectionem veniatur, intermediis multis generationibus et corruptionibus, ut Avicenna dicit. Et praeterea, cum tunc naturalia principia instituta fuerint, oporteret etiam nunc in naturali elementorum generatione advertere aliam formam ante formam elementis; quod est contra sensum: nisi forte dicatur secundum positionem libri Fontis Vitae (1), esse unam primam formam, et sic in materia primo inductam fore formam corporalem communem, et postmodum formas speciales distinctas. Sed hanc positionem Avicenna improbat, quia omnis forma substantialis dat esse completum in genere substantiae. Quidquid autem advenit postquam res est in actu, est accidens: esse enim in subiecto quod dicitur ens in se completum. Unde oporteret omnes alias formas naturales esse accidentia; et sic rediret antiquus error, quod generatio idem est quod alteratio. Unde ipse vult quod ab eadem forma per essentiam, ignis sit ignis et corpus et substantia.

Et ideo tenendo viam aliorum sanctorum, qui ponunt successione in operibus sex dierum, videtur mihi dicendum, quod prima materia fuit creata sub pluribus formis substantialibus, et quod omnes formae substantiales partium essentialium mundi in principio creationis productae sunt: et hoc sacra Scriptura ostendit, quae caelum et terram et aquam in principio commemorat: et hoc etiam Magister dicere videtur, ponens in illa informi materia hoc terrene elementum in medio consistere, et aquas rariores fuisse in modum nebulae supra extensas. Sed dico, quod virtutes activae et passivae nondum in principio partibus mundi collatae fuerant, secundum quas postmodum distingui et ordinari dicuntur. Et hoc esse possibile patet, si sustinere volumus opinionem Avicennae, qui (Metaph. suae tract. 2, cap. 11) ponit elementa in mixto remanere secundum formas substantiales quantum ad primum esse, transmutari autem quantum ad secundum, scilicet quantum ad qualitates activas et passivas: est enim mixtio miscibilium alteratorum unio. Unde possibile est materiam esse sub forma substantiali sine hoc quod habeat qualitates activas et passivas in sui complemento: et sic cum esse primum naturaliter praecedat esse secundum, expressus est ordo naturae in successione temporis, dum res prius fuit in esse primo quam perficiantur in esse secundo.

Ad primum ergo dicendum, quod illa materia prima quae una numero est in omnibus elementis ut pars essentiae eorum, est omnino informis in sua essentia considerata; sed haec non potuit elementa duratione praecedere; unde illa materia quae duratione praecessit, corporalis fuit, non una per unitatem essentiae, sed per similitudinem informitatis, quantum ad formas secundas.

Ad secundum dicendum, quod cum Augustinus (contra Adversarium legis et Prophetarum, cap. 8) non ponat ordinem durationis, sed naturae tantum; secundum ipsum oportet dicere, quod materia prima est omnino informis: quod non potest esse secundum aliorum positionem sanctorum.

Ad tertium dicendum, quod non habebat formam unam, sed plures; non quidem formas cor-

(1) Cuius auctor dicitur Avicenna, sed ad manum hic liber non est (Ex edit. P. Nicolai).

porum mixtorum, quia hae consequuntur virtutes activas et passivas principiorum mundi, ex quibus essentialiter integratur.

Et per hoc patet responsio ad quartum.

ARTICULUS V.

Utrum quatuor coaeva convenienter assignentur.

Ad quintum sic proceditur. 1. Videtur quod inconvenienter assignentur quatuor coaeva, scilicet caelum empyreum, angelica natura, materia quatuor elementorum, et tempus. Locus enim consequitur generationem rerum, sicut et tempus. Sed de loco nulla fit mentio inter prima creata. Ergo nec de tempore.

2. Praeterea, tempus est accidens quoddam. Sed de aliis accidentibus non fit mentio, sed intelligitur cum suis subiectis creata. Ergo videtur quod nec de tempore debet fieri.

3. Praeterea, tempus est mensura motus primi mobilis. Sed primum mobile, scilicet firmamentum, factum est secundo die. Ergo tempus in principio creationis non fuit.

4. Praeterea, superiorum et inferiorum corporum non eadem est materia. Ergo videtur quod debeant esse sex, scilicet caelum empyreum, materia firmamenti, materia quatuor elementorum etc.

5. Praeterea, in quolibet sex dierum dicitur: *Dixit Deus, Fiat*; ut ostendatur, opus illius diei per Verbum factum esse. Cum ergo informis materia per Verbum facta sit, videtur quod in eius creatione debeat dici: *Dixit Deus: Fiat caelum et terra* (1).

Solutio. Respondeo dicendum ad hoc ultimum. Primo quod per opus creationis instituta est tota creatura quantum ad esse suum informem; unde quae non possunt duci ad unum informem principium, quod est materia, faciunt numerum in operatione creationis. Substantia enim et accidens non reducuntur in unam materiam, quia accidentis pars materia non est; et ideo non conveniunt in materia ex qua. Potest tamen dici aliquo modo accidens convenire cum substantia in materia in qua, secundum quod accidens est in substantia; et ideo illud accidens quod est sicut extra mensurando denominans, substantiae connumeratur, scilicet tempus. Similiter substantia spiritualis et corporalis non reducuntur in unam materiam, cum spiritualia materia careant; et ita connumerantur Angelis (2). Similiter etiam corporum caelestium et inferiorum non est una materia; et ideo numeratur caelum, et materia quatuor elementorum. Et sic oportet in creationis opere quatuor praedicta connumerari.

Ad primum ergo dicendum, quod locus est superficies corporis locantis; et ideo creatio loci cum creatione corporalis naturae intelligitur.

Ad secundum dicendum, quod accidentia quaedam denominant illud in quo sunt, sicut albedo; et talia intelliguntur creata in creatione suorum subiectorum, si sunt de illis quae esse primum consequuntur, ut figura et quantitas, et huiusmodi. Quaedam autem denominant etiam illud in quo non sunt ut in subiecto, sicut locus. Non enim est locus corporis continentis in quo est ut in subiecto,

(1) In editione Veneta, an. 1493 additur: Praeterea quaeritur, secundum quod numerus horum sumatur.

(2) Al. Angelus.

sed corporis contenti: et tempus est numerus omnium motuum, etsi primo ejus in quo est ut in subiecto, scilicet motus primi mobilis, per quem omnes alii numerantur, ut in 10 Metaph. dicitur. Sed tamen alia est ratio de tempore et de loco: quia locus est idem per essentiam quod superficies corporis locantis; tempus autem non est idem numero cum aliquo accidente in substantia fundato: et praeterea locus totum complementum suum habet in re; sed temporis ratio aliquo modo completur ex actione animae numerantis; unde magis habet rationem extrinseci quam locus; et ideo potius connumeratur primo creatis quam locus, vel aliud aliquod accidens. Et praecipue hoc factum puto ad removendum antiquum errorem philosophorum, qui tempus posuerunt aeternum, praeter Platonem, ut in 8 Physic. (text. 20) dicitur.

Ad tertium dicendum, quod motus caeli inceptus secunda die; sed non omnia simul creata sunt; unde non potest intelligi de tempore quod est numerus motus primi mobilis; sed oportet quod vel motus significetur aevum, ut quidam dicunt, vel tempus large sumatur pro numero cuiuscumque successione, ut sic tempus primo creatum dicatur quod mensurat ipsam creationem rerum, qua post non esse, in esse res proderunt.

Ad quartum dicendum, quod firmamentum secundum quosdam est de natura inferiorum corporum, et sic materia ejus intelligitur in materia quatuor elementorum; et sic solum caelum (1) empyreum erit alterius naturae, et quinta essentia. Sed si dicamus firmamentum esse quintam essentiam, tunc per caelum intelligitur empyreum caelum, et caelum chrysellinum, et caelum sidereum; sed quantum ad naturam informem horum duorum: caelum enim empyreum statim in sua creatione ultimum complementum habuit.

Ad quintum dicendum, quod verbum proprie loquendo importat rationem formae exemplaris ad creaturas, eo quod verbum est ars, ut Augustinus dicit; et ideo in senario dierum, ubi formatio creaturae narratur, conveniunt mentio de verbo fit; ubi autem narratur productio informis materiae, Filius ostenditur causa ut principium, et non ut verbum. Unde diversimode utrobique totius Trinitatis causalitas ostenditur. In creatione siquidem informis materiae designatur Pater nomine Dei qui creavit, Filius nomine principii, Spiritus sanctus nomine proprio, cum dicitur *Spiritus Domini*. In formatione vero rerum significatur Pater ut dicens, Filius ut verbum, Spiritus sanctus ut benignitas, qua approbatur quod factum erat: eodem namque amore quo Deus voluit ut creatura fieret, ei placuit ut maneret.

Expositio textus.

Quam nomine terrae, ut Augustinus ait contra Manichaeos, ideo appellavit Moyses, quia terra inter omnia elementa mundi minus est speciosa. Sciendum, quod secundum Augustinum, qui non (2) ponit in distinctione rerum ordinem temporis, oportet quod materia prima intelligatur omnino informis, ut dictum est; et sic vocabitur nomine aquae vel terrae

propter similitudinem tantum, ut dicatur terra propter carentiam formae (terra enim inter omnia elementa minus habet de specie, cum sit magis elementum grossum); aqua vero propter receptibilitatem formarum, quia humidum est bene receptibile et terminabile; sed abyssus dicitur ex hoc quod est turpis per accidens, ut in 1 Physic. (text. 81), dicitur: abyssus enim dicitur ab *a*, quod est sine, et *byssos*, quod est genus lini candidissimi, id est sine candore; et hoc accidit materiae ratione privationis. Vel dicitur abyssus, quasi sine basi, de aliqua magna profunditate, et praecipuae aquarum, secundum Augustinum (1) (lib. 1 super Gen. ad litteram, cap. 1); et similiter materia prima abyssus dicitur, in quantum privatur forma, per quam esse substantificum recipit. Sed secundum alios sanctos possumus dicere, quod ad litteram erat sub forma substantiali terrae vel aquae.

Terra autem erat inanis et vacua. Si intelligitur per terram materia informis, sic oportet exponi receptibilitatem materiae quodammodo esse similis receptibilitati loci, in quantum in una materia manente succedunt sibi diversae formae, sicut in uno loco diversa corpora; propter quod Plato locum et materiam idem esse dixit, ut in 4 Physic. (text. 13), dicitur: et ideo ea quae sunt loci, similitudinarie de materia dicuntur; ut materia dicatur *inanis* et *vacua*, secundum carentiam formae: sed *vacua* in quantum forma implet capacitatem materiae; *inanis*, in quantum forma est finis in quem tendit appetitus materiae. Si autem terra sumatur pro elemento adhuc informi, sic ad litteram dicitur *vacua* et *inanis* propter carentiam corporum mixtorum, quorum ipsa est locus, et ad quae quasi ad finem ordinatur.

Sive aeris obscura qualitate. Sciendum, quod omnis privatio, quantum ad id quod significatur per nomen, est non ens; sed tamen oportet quod aliquid praesupponatur: quia enim privatio est negatio in subiecto apto nato (2), ut in 4 Metaph. (text. 4) dicitur (unde praesupponitur subiectum, et habitus ipsius ad receptionem formae quae privatur), ideo cum tenebra opponatur luci per modum privationis, potest tripliciter sumi. Aut pro ipso subiecto privato, quod est aer obscurus; et sic constat tenebras aliquid esse, et creaturas esse. Secundo modo potest sumi pro ipsa virtute aeris, per quam est receptivus lucis, quae est diaphanitas, secundum quod non est perfecta per lucem; et sic tenebra potest dici obscura qualitas aeris, quae aliquid creatum est. Tertio modo sumitur proprie pro eo quod significatur per nomen; et sic privatio est non ens; et hoc modo, per se loquendo, non potest dici creata a Deo; sed solum per accidens, in quantum fecit naturam opacam, ex cuius oppositione ad corpus luminosum tenebra relinquatur; sicut dicitur tenebras in domo facere qui claudit fenestram.

Primo in verbo, omnia disponendo. Videtur hoc esse falsum: quia nihil quod fit (3) in verbo, est factum; et ita in verbo Deus nihil operatur. Ad

(1) Quod subiungitur ex Augustino, insinuat lib. 22 contra Faustum, ubi dicitur quod abyssus est aquarum inaccessibilis profunditas; vel apud Isidorum lib. 14 Etymol., seu Originum, cap. 20, impenetrabilis profunditas (Ex edit. P. Nicolai).

(2) Al. omittitur apto nato.

(3) Al. sit.

(1) Al. deest caelum.

(2) Al. deest non.

quod dicendum, quod secundum quosdam Aleuinus improprie locutus est, et est exponendum, Operatur in verbo; idest, genuit verbum, quod est ars omnium operandorum per ipsum. Hoc autem ideo dicunt, quia non faciunt differentiam inter operari et facere, cum nullum differant. Quia facere proprie est actus rei transiens in exteriorem materiam; unde Philosophus dicit in 6 Ethic. (cap. 3), arti-

DISTINCTIO XIII.

Quae prima fuerit distinctionis operatio.

Prima autem distinctionis operatio fuit formatio lucis, sicut ostendit Scriptura, quae, commemorata rerum informitate, eorum dispositionem a luce inchoavit, subdens (Genes. 1, 5): « Dixit Deus, Fiat lux: et divisit lucem a tenebris, appellavitque lucem diem; et tenebras noctem; et factum est vespere et mane dies unus. » Congruè mundi ornatus a luce coepit, unde cetera quae creanda erant, viderentur.

Quaeritur si lux illa, spiritualis, an corporalis.

Si quaeritur, qualis illa lux fuerit, corporalis scilicet, an spiritualis; id respondemus quod a sanctis traditum legimus. Dixit enim Augustinus (lib. 1 super Genes. ad litt., cap. 3), quia lux illa corporalis vel spiritualis intelligi potest. Si spiritualis accipitur, angelica natura intelligitur, quae prius informis fuit; sed postea formata est, cum ad Creatorem suum conversa, ei caritate adhaesit; cuius informitatis creatio superius significata est, ubi dictum est: « In principio creavit Deus caelum » et terram. « Hoc vero ejusdem formatio ostenditur, cum ait: « Fiat lux; et facta est lux. » Haec ergo angelica natura prius tenebrae et postea lux fuit; quia prius habuit informitatem et imperfectam, deinde formationis perfectionem; et ita divisit Deus lucem a tenebris. Nam, ut ait Augustinus super Genes. (ubi sup.), hujus creaturae informitas et imperfectio fuit antequam formaretur in amore conditoris; formata vero est quando conversa est ad incommutabile lumen Verbi. Si vero corporalis fuit lux illa, quod utique probabile est, corpus lucidum fuisse intelligitur velut lucida nubes: quod non de nihilo, sed de praecipiente materia formaliter factum est, ut lux esset, et vim lucendi haberet: cum qua dies prima exorta est: quia ante lucem nec dies fuit nec nox, licet tempus fuerit.

Quod lux illa facta est ubi sol apparuit, quae inter aquas lucere poterat.

Si autem quaeritur, ubi facta est lux illa, cum abyssus omnem terrae altitudinem tegeret, dici potest in illis partibus facta quas nunc illustrat solis diurna lux. Nec mirum lucem in aquis posse lucere, cum etiam nautarum operatione saepius illustrentur, qui in profundum mersi, misso ex ore oleo, aquas sibi illustrant; quae multo rariores fuerunt in principio quam modo sint, quia nondum congregatae fuerant in uno loco. Facta est ergo lux illa, quae vicem et locum solis tenebat, quae motu suo circumagitata noctem diemque discernerebat. Ibi ergo primum lucem apparuisse verisimile est, ubi sol quotidiano cursu circumvectus apparuit, ut eodem tramite lux circumcurreret, ac primo ad occiduum descendens, vespeream faceret; deinde revoluta ad ortum, auroram, idest mane, illustraret; et ita divisit Deus lucem et tenebras, et appellavit lucem diem, et tenebras noctem.

Quod dies diversis modis accipitur.

Hic notandum est, quod dies diversis modis accipitur in Scriptura. Dicitur enim dies lux illa quae illo triduo tenebras illuminabat; et dicitur dies illuminatio ipsa aeris. Dicitur etiam dies, spatium viginti quatuor horarum, qualiter accipitur cum ait: « Factum est vespere et mane dies unus; » quod ita distinguendum est: Factum est vespere prius, et postea mane; et ita fuit dies unus expletus viginti quatuor horarum, dies scilicet naturalis, qui habuit vespeream, sed non mane. Mane enim dicitur finis praecedentis, et initium sequentis diei; quod est aurora, quae nec plenam lucem, nec omnino tenebras habet. Mane ergo primus dies non habuit: quia nec

ficialia esse factibilia; et sic Deus non fecit aliquid ab aeterno. Sed operatio dicitur quilibet actus rei, etiam si exterior non transit, sicut intelligere est operatio intellectus, et potest esse sine motu; unde Philosophus in 7 Ethic. (cap. ult.) dicit, quod Deus una simplici operatione gaudet; et per hunc modum Deus ab aeterno in verbo operatur, sicut artifex excitando formas artificialium.

dies praecesserat, qui sequentis diei initio terminaretur, et eo praecipue quia luce appareat mox super terram plenus atque praclarus dies exiit, qui non ab aurora, sed a plena luce inchoavit, et mane sequentis diei consummatus est. Unde Beda super Genes. 1: « Decebat ut dies a luce inciperet, et in mane sequentis diei tenderet, ut opera Dei a luce inchoasset, et in lucem completa esse figurarentur. » (1). Reliqui autem dies mane habuerunt et vespeream: quorum quisque a suo mane incipit, usque ad alterius diei mane extendebatur.

De naturali ordine computationis sex dierum, et de illo qui pro mysterio introductus est.

Hic est naturalis ordo distinctionis dierum, ut distinguatur atque computetur dies a mane usque ad mane. Postea vero in mysterio factum est ut dies computetur a vespere in vespeream, et adjungatur dies praecedenti nocti in computatione, cum juxta naturalem ordinem praecedens dies sequenti nocti adjungi debeat: quia homo a luce per peccatum corruit in tenebras ignorantiae et peccatorum; deinde per Christum a tenebris ad lucem rediit. Unde Apostolus (Ephes. 3, 8), « Eramus aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino. » Primus itaque dies non ab aurora, sed a plena luce incipiens et post paulatim vespeream occidentem lucem recipiens, mane sequentis diei completus est. Unde Beda (loc. cit.): « Occidit deinde luce paulatim et post spatium diurnae longitudinis inferiores partes subleat, factum est vespere, sicut nunc » usitato cursu solis fieri solet. « Factum est autem mane, eodem super terram redeunte et alium diem inchoante, et dies expletus est unus viginti quatuor horarum, fuitque nox illo triduo omnino tenebrosa, quae post creata sidera, aliqua luce claruit.

Cur sol factus est, si lux illa sufficiebat.

Solet autem quaeri, quare factus est sol, si lux illa faciendus diei sufficiebat. Ad quod dici potest, quoniam lux illa forte superiores partes illustrabat, et ad illuminationem inferiorum solem fieri oportebat. Vel potius ideo quia factus sole, diei fulgor auctus est. Ampliori enim multo luce radiavit dies postea quam ante. Si vero quaeritur, quid de luce illa factum sit, cum modo non appareret potest dici, ut de ea corpus solis formatum, aut in parte caeli esset, in qua sol est: non quod ipsa sit sol, sed sit sic ei unita, ut discerni non valeat.

Quomodo accipiendum sit illud: Dixit Deus, an sono vocis id Deus dixerit, an aliter.

Praeterea investigandum est, quomodo accipiendum sit quod ait: « Dixit Deus: » utrum temporaliter vel sono vocis illud dixit, an alio modo. Augustinus super Genes. (lib. 1, cap. 2, 4, 9) tradit, nec temporaliter nec sono vocis Deum fuisse locutum: quia si temporaliter, et mutabiliter; et si corporaliter dicatur sonuisse vox Dei, nec lingua erat qua loqueretur, nec erat quem oporteret audire et intelligere. Bene ergo vox Dei ad naturam Verbi, per quod omnia facta sunt, refertur. Dixit ergo Deus, Fiat etc. non temporaliter, non sono vocis; sed in Verbo sibi coaeterno; id est, Verbum genuit non temporaliter (2), in quo erat quod disposuit (3) ab aeterno ut fieret in tempore, et in eo factum est.

- (1) *Al.* significarentur.
(2) *Al.* intemporaliter.
(3) *Al.* et dispositus.

Quomodo accipiendum est quod dicitur Pater operari in Filio vel per Filium vel in Spiritu sancto.

Hic quaeri solet, quomodo accipiendum sit quod dicitur Pater operari in Filio vel per Filium vel in Spiritu sancto. Haec enim Scriptura frequenter nobis proponitur, ut illud (Psalm. 105, 24): « Omnia in sapientia fecisti, Domine, » idest in Filio; et Genes. 1, 1: « In principio idest in Filio » creavit Deus caelum et terram; et illud (Hebr. 1, 2): « Per quem fecit et saecula. » Super illum quoque Psalmi (52, 6), locum: « Verbo Domini caeli firmati sunt, et spiritu » oris ejus omnis virtus eorum, » dicit Augustinus, quod Pater operatur per Verbum suum et Spiritum sanctum. Quomodo ergo hoc accipiendum est? Putaverunt quidam haeretici quod Pater velut auctor et artifex, Filio et Spiritu sancto in rerum operatione quasi instrumentum uteretur, ex praedictis verbis errandi occasionem sumentes: quod velut blasphemum atque sanae doctrinae adversum abjici pia fides. Non est itaque intelligendum, ideo (1) Scripturam frequenter commemorare Patrem operari in Filio vel per Filium, tanquam Filius non posset facere si ei non porrexisset Pater dexteram, vel tanquam, aliquid instrumentum fuerit Patris operantis; sed potius illis verbis Pater intelligi voluit cum Filio et cum Spiritu sancto operari, et sine eis nihil facere.

- (1) *Al.* Non intelligendum idem etc.

Divisio textus.

Dicto de opere creationis, hic prosequitur distinctionis opus; et dividitur in partes tres: in prima determinat de opere primae diei; in secunda de opere secundae, 44 dist., ibi: *Dixit Deus: Fiat firmamentum*; in tertia de opere tertiae diei, ibi: *Sequitur: Dixit Deus: Congregentur aquae in locum unum*. Prima dividitur in duas: in prima determinat primum opus distinctionis per lucis productionem; in secunda exponit quaedam dubia quae possent esse in his quae contra hoc opus dicuntur; et circa opera secunda, ibi: *Praeterea investigandum est, quomodo accipiendum sit quod ait, Dixit Deus*. Circa primum tria facit: primo determinat lucis productionem; secundo ejus conditiones, ibi: *Sed quaeritur qualis illa lux fuerit*; tertio lucis effectum etc., ibi: *Hic notandum est, quod dies diversis modis accipitur in Scriptura*. Secunda in duas: in prima ostendit conditionem lucis quantum ad ejus naturam vel genus; in secunda quantum ad ejus locum, ibi: *Si autem quaeritur, ubi facta est lux illa . . . dici potest in illis partibus facta quas nunc illustrat solis diurna lux*. Tertia pars in qua determinat effectum lucis, qui est dies, dividitur in tres: in prima distinguit diem quantum ad variationem accceptionem; in secunda quantum ad ordinem partium, ibi: *Hic est naturalis ordo distinctionis dierum*; in tertia quantum ad causam efficientem, ibi: *Solet etiam quaeri quare factus est sol*.

Praeterea investigandum est, quomodo accipiendum sit quod ait, *Dixit Deus*. Hic exponit, quomodo intelligendum sit quod dicitur, *Dixit Deus*; et primo ponit expositionem; secundo movet dubitationem consequentem, ibi: *Hic quaeri solet, quomodo accipiendum sit quod dicitur Pater operari in Filio*. Circa quod tria facit: primo movet questionem; secundo quorundam errorem ponit, ibi: *Putaverunt quidam haeretici quod Pater, velut auctor et artifex, Filio et Spiritu sancto in rerum operatione, S. Th. Opera omnia V. 6.*

Contra hanc expositionem insurgit haereticus.

Sed dicit haereticus: Haec ratione posset dixisse Filium operari per Patrem vel in Patre, et Spiritum sanctum cum utroque vel per utrumque; quia Filius cum Patre et Spiritus sanctus cum utroque operatur. (Cui breviter responderetur, ideo illud dictum esse et non istud, ut in Patre monstraretur auctoritas. Nota enim Pater a Filio, sed Filius a Patre operatur, et Spiritus sanctus ab utroque. Ideoque Filius etiam per Spiritum sanctum legitur operari, quia cum Spiritu sancto operatur, hoc ipsum a Filio habente ut operetur.

Alia praedictorum expositio.

Potest et aliter illud accipi, ut dicatur Pater in Filio vel per Filium operari, quia eum genuit omnium opificem; sicut dicitur per eum judicare, quia genuit iudicem. Ita et per Spiritum sanctum dicitur operari sive Pater sive Filius, quia ab utroque procedit Spiritus sanctus factor omnium. Unde Joannes Chrysostomus in expositione Epistolae ad Hebr. (thom. 3), sic ait: « Non, ut haereticus inane suspiciatur, tanquam » aliquid instrumentum Patris extitit Filius; neque per eum » Pater dicitur fecisse, tanquam ipse facere non posset; sed » sicut dicitur Pater judicare per Filium, quia iudicem » genuit; sic etiam dicitur operari per Filium, quia eum constat » opificem genuisse. Si enim causa ejus Pater est, secundum » quod Pater, multo amplius eorum causa est quae per Filium » facta sunt. » Haec de opere primae diei dicta sunt.

quasi instrumento, uteretur; tertio determinat secundum veritatem, ibi: *Non est itaque intelligendum, ideo Scripturam frequenter commemorare Patrem operari in Filio . . . tanquam Filius non posset facere, si ei non porrexisset Pater dexteram*. Ubi duas ponit solutiones; quarum secunda incipit, ibi: *Potest et illud aliter accipi*. Circa primum duo facit: primo ponit responsum; secundo excludit haereticorum obviacionem, ibi: *Sed dicit haereticus etc.*

QUAESTIO I.

Hic quaeruntur quinque: 1.º de opere distinctionis per differentiam ab aliis operibus; 2.º utrum lux proprie in spiritualibus invenitur; 3.º utrum lux corporalis sit substantia, aut accidens; 4.º de lucis productione; 5.º quomodo Pater dicitur per Filium operari.

ARTICULUS PRIMUS

Utrum opus distinctionis fuerit necessarium post opus creationis. — (1 p., quaest. 47, art. 1; et 2 contr. Gen., cap. 59, et lib. 3, cap. 97; et opusc. 3, cap. 71, 72, 73, 110.

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod post opus creationis, distinctionis opus necessarium non fuerit. Distinctio enim non est nisi prius confusorum et commixtorum. Si ergo post creationem facta est rerum distinctio, oportet res prius mixtas fore creatas; et sic redibit opinio Anaxagorae et Anaximandri (ex 12 Metaph., text. 9), quod res fiant per extractionem ex uno confuso et mixto.

2. Praeterea, creatio terminatur ad esse. Ens enim, ut dicitur in lib. de Gausis (propos. 18), est per creationem. Sed materia secundum esse distincta est, quamvis secundum essentiam sit una. Ergo videtur quod post creationem distinctio operis non sit.